

CAPITOLUL 1

Cum au apărut Nemuritorii

*Apropiindu-se din întuneric
Aceste albe forme cine-or fi?
Purtând veșminte mai strălucitoare
Decât corola florii aurii?*

*Slăvesc întâi pe Tatăl
tuturor lucrurilor,
apoi pe ceilalți Nemuritori
și faptele oamenilor.*

Empedocle pe Etna,
MATTHEW ARNOLD

Dacă vei avea vreodată norocul să vizitezi splendidele țărâmurile grecești, vei descoperi o țară locuită de peste trei mii de ani de istorie și legende.

Munții semeși se învecinează cu albastrul incredibil al mărilor, iar printre ei se întind văile înverzite în care strălucesc frunzele argintii a milioane de măslini, împodobite cu aurul lanurilor de grâne de la începutul verii, îmbrăcate apoi în nuanțe ruginii și albe sub soarele arzător, care transformă râurile largi în pâraie ce susură în albiile pline de pietre galbene și cenușii.

În timpul iernii și la începutul primăverii, munții sunt înveșmântați în zăpadă, platourile sunt ascunse în umbre de ceață, iar râurile se revarsă cu zgomote asurzitoare în golfurile largi care, asemenea munților falnici, împart Grecia în mici teritorii.

De de vei hoinări pe meleagurile grecești la sfârșitul primăverii, din clipa în care lași în urmă orașele, ești cu un pas în trecut. Așază-te numai pe coamele înverzite care se întind sub vârfurile semețe ale munților Parnas, Taiget sau Cithaeron și te vei simți ca pe vremea în care nu era nicicum neobișnuit să întâlnești vreun Nemuritor pe munte, prin crângurile de măslini sau prin văile solitare.

În depărtare, un păstor îi cântă din fluier turmei de oi, iar sunetele magice se furișează prin liniștea caldă: să fie oare Pan, pe jumătate om, pe jumătate țap, protectorul păstorilor din vechime? Printre frunzele de măslini se înalță coloanele ciobite ale templelor, în tonuri de gri, alb sau

galben-auriu, și fiecare dintre ele își are povestea ei, o legendă sau chiar o istorie adevărată.

În largul mării albastre, brăzdate de dungi rubinii, sunt insule ca niște punctulețe, iar fiecare are, la rândul ei, povestea sa. Una dintre ele ar putea fi insula Delos, acum nelocuită, unde de la țărm până în vârful dealului, acolo unde s-au născut Apollo cel strălucitor și sora lui, Artemis, zeița vânătorii, se întind ruine de orașe și de temple, porturi și amfiteatre. Sau ar putea fi stâncoasa Itaca, de unde a pornit Ulise către asaltul Troiei și unde s-a întors după ce a cutreierat zece ani mările stranii, bântuite de dragoni.

Nu e de mirare că vechii greci credeau că munții și văile, pădurile și râurile, precum și marea însăși erau populate de Nemuritori, atât timp cât erau înconjurați de tărâmurile de o frumusețe răpitoare. Printre copaci alergau nimfe ale pădurii, în timp ce râurile erau locuite de nimfe ale apelor – zâne de statura unui om –, care trăiau veșnic și aveau puteri supraomenești. Și mările aveau nimfe – sirenele, care nu toate aveau coadă – și creaturi marine necunoscute, care puteau fi nemiloase și aprige ca marea învolburată pe vreme de furtună. Iar marea trebuia să aibă un rege, mai puternic decât nimfele, și acesta era nemuritorul Poseidon, care se iveau din valuri cu carul lui condus de cai albi, fluturându-și tridentul – sulita cu trei vârfuluri care era sceptrul, semnul puterii sale.

Uscatul era, la rândul său, populat de puternici Nemuritori: Apollo, strălucitor precum soarele, totodată stăpânul muzicii și al poeziei; Artemis, zeița vânătorii, protectoarea întregii lumi sălbatice; aprigul Ares, zeul războiului, al cărui strigăt înfricoșător răsună pe câmpurile de luptă când săgețile zburau încoace și-ncolo, iar sulitele de bronz sau de fier se izbeau de scuturi și de coifuri; Atena, zeița înțelepciunii; blajina zeiță-mamă, Demetra, care ajută grânele să crească și micii să se nască, împreună cu încântătoarea ei fiică, Persefona, nevoită să petreacă jumătate de an în împărăția morților, atunci când pământul era luat în stăpânire de iarna întunecată.

Mai erau și Afrodita, stăpâna nemuritoare a frumuseții și a dragostei, cu Eros, fiul ei, care slobozea săgeți invizibile ce-i făceau pe tineri și

pe tinere să se îndrăgostească; Hefaistos, mai iscusit decât orice muritor în făuritul bronzului, aurului și fierului, al cărui atelier se afla sub insula Lemnos, având drept coș al furnalului un vulcan; Hermes, cu călcăiele înaripate, mesagerul iute de picior al zeilor, mai șiret decât oricare dintre Muritori; Dionis, care a înzestrat strugurii cu darul de a fi preschimbați în vin, spre veselia și alinarea oamenilor; și tăcuta Hestia, zeița casei și păzitoarea vetrei, fiindcă pe vremea când focul era greu de aprins, vatra era inima casei.

Toți aceștia, alături de mulți alții, erau Nemuritorii cu puteri nemai-pomenite. Însă cu siguranță că și ei trebuiau să se supună unor legi și aveau un stăpân, iar acesta era Zeus, împăratul cerului și al pământului, mănuiitorul trăsnetului, tatăl Muritorilor și al Nemuritorilor, iar împărăteasa lui era Hera, stăpâna căsniciei și protectoarea copiilor. Zeus stăpânea peste toți Nemuritorii, deși rareori își folosea puterea împotriva fraților săi, Poseidon, stăpânul mării, și Hades, stăpânul întinericului, a cărui împărăție a umbrelor se afla, se pare, sub pământ.

Grecii îi numeau pe acești Nemuritori zei și zeițe și îi venerau, aducându-le sacrificii la altarele cuvenite: lui Zeus la Olimpia, lui Apollo la Delfi, Atenei la Atena și așa mai departe. Când au început să spună povești despre zei, oamenii nu prea știau cum ar fi trebuit să arate aceștia și, firește, i-au descris ca fiind foarte asemănători cu ei înșiși, însă cu mult mai puternici, mai frumoși și mai liberi. De altfel, nu li s-a părut deloc nepotrivit să-și închipuie că zeii puteau fi cruzi, răi, vicleni, egoiști, geloși sau chiar ticăloși, așa cum credeau că s-ar fi comportat niște oameni obișnuiți.

O altă problemă a fost că locuitorii numeroaselor regate, orașe și insule au inventat povești mai mult sau mai puțin diferite, fără să știe ce se povestea peste mări sau peste munți. Mai târziu, când poeții călătoreau din loc în loc și scrisul deja se răspândea, locuitorii din diferite părți ale Greciei au intrat în contact unii cu alții și au descoperit că multe dintre poveștile lor nu se potrivesc între ele.

– Hera este soția lui Zeus, spuneau locuitorii din Argolis.

– Prostii! răspundeau cei din Arcadia. Zeus s-a căsătorit cu Maia și au avut un fiu, pe nume Hermes!

– Ce tot spui? protestau cei din Delfi sau din Delos. Pe soția lui Zeus o chema Leto și au avut doi copii, pe nume Apollo și Artemis!

Cel puțin un lucru era clar: cu toții au fost de acord că Zeus trebuie să fi avut mai multe soții! Însă Hera, cea mai importantă dintre Nemuritoare, era cu siguranță adevărata regină a cerului și, ca orice altă femeie, suferea și ea de gelozie!

În vechime, chiar grecii aveau adesea mai multe soții, la fel ca egiptenii, precum era obiceiul și la turci, și la indieni până de curând. Dar în Grecia soția adevărată era una singură, celelalte fiind prizoniere de război, tratate ca niște simple sclave. Toate erau bine îngrijite, însă trebuiau să se supună.

Așadar, nu era greu să crezi că Zeus sau Apollo se purtau, în mare măsură, precum un rege al Atenei, cum era Tezeu. Iar în Asia era firesc ca regii să aibă multe soții. Troia fiind în Asia, nu e de mirare că regele Priam a avut cincizeci de fii, iar Hecuba, regina Troiei, nu era decât soția cea mai importantă, nu și unica.

Fiecare dintre micile regate ale Greciei, orașele-stat, avea propria familie regală, iar fiecare familie regală se mândrea cu descendența dintr-un zeu. Era la fel ca în Anglia de acum o mie de ani: se spunea că marele Alfred era un urmaș al lui Odin, care pentru saxoni și danezi era la fel de însemnat precum Zeus în rândul grecilor. Dacă ar fi să dăm crezare vechilor autori din Evul Mediu, însăși familia noastră regală*, până la regina din zilele noastre, se trage din Odin, pe de-o parte, și din Antenor, vărul lui Priam din Troia, pe de altă parte!

Cu siguranță că Hera avea motive să fie geloasă – și chiar era nespus de geloasă, după cum zic legendele – pe soțiile muritoare ale lui Zeus. Și el avea câte o soție în aproape fiecare regat, asemenea marinarilor, despre care se spune că au câte o soție în fiecare port!

* Este vorba despre familia regală a Marii Britanii. (*N. red.*)

Când au început să spună povești despre zei și zeițe, grecii nu erau încă foarte civilizați, așa că legendele li se păreau cât se poate de obișnuite și de credibile. Dar odată cu trecerea timpului, pe măsură ce au reflectat și au aflat din ce în ce mai multe, cel puțin unii dintre ei au început să-și pună întrebări despre poveștile lor și și-au dat seama că există un singur zeu adevărat, un zeu bun, mai bun decât ar putea fi vreodată un om.

Însă cu siguranță că acest zeu nu putea fi altcineva decât Zeus însuși. Prin urmare, Zeus însuși trebuie să fi devenit din ce în ce mai bun și să fi învățat, prin suferință, ce înseamnă să ai înțelegere și compasiune.

Apoi povestitorii și-au dat seama că la fel spune cea mai veche legendă despre zei. În vremurile de odinioară, înainte de venirea lui Zeus, existau alți zei – niște creaturi teribile, care cu greu ar fi putut fi numite ființe umane – la fel de cruzi și de neîndurători precum o furtună sau un cutremur, un val uriaș sau erupția unui vulcan. În primele povești create de sălbaticii noștri strămoși, zeii aceștia erau copiii Cerului și ai Pământului. Erau Giganți și Titani, niște monștri oribili, cu multe mâini sau având cozi asemenea unor șerpi, dintre care cel mai cumplit era Cronos, tatăl zeilor adevărați, Zeus, Poseidon și Hades, și al zeițelor Hera, Hestia și Demetra.

Nu e nevoie să ne imaginăm cum era Cronos. Nici grecii care au inventat poveștile despre el n-ar fi putut face asta. Numele lui înseamnă timp, însă abia pe vremea romanilor a început să fie descris drept tatăl-timp, bătrân și binevoitor, înzestrat cu o coasă și cu o clepsidră.

La început, Cronos era cu totul altfel. Avea într-adevăr o coasă, sau mai curând o seceră, pe care însă o folosea pentru a tăia bucăți din tatăl său, Uranus, adică Cerul!

– Acum poți fi domnitorul nostru! i-a spus Cerul. Dar copiii tăi se vor purta cu tine tot așa cum te-ai purtat tu cu noi, ba poate chiar mai rău. Te vor închide într-o temniță înfricoșătoare și unul dintre ei va domni în locul tău!

Pământul a întărit spusele Cerului, iar Cronos știa că Pământul nu minte niciodată.

– Vom vedea! urlă Cronos și începu să-și înghită copiii nou-născuți, tot așa cum timpul înghite anii, unul după altul.

Mai întâi o înghiți pe Hestia, apoi pe Demetra și pe Hera, iar după aceea pe Hades și pe Poseidon. Asta a fost deja prea mult pentru Rhea, soția lui, cu toate că era o creatură care îi semăna. Și de îndată ce s-a născut ultimul ei copil, Zeus, l-a ascuns într-o peșteră de pe insula Creta.

– Unde e copilul? a întrebat sălbaticul Cronos, iar Rhea i-a înmânat o piatră mare, înfășurată în veșminte de copil, pe care el a înghițit-o, crezând că este Zeus.

Însă Zeus trăia nevătămat în Creta, păzit de nimfele munților, copiii binevoitoare mame-pământ.

Ajuns la vârsta adultă, Zeus i-a cerut sfatul bunei Titanide Metis, sau Gândirea, care i-a dat o poțiune magică pe care s-o toarne în vinul lui Cronos. Astfel, Cronos s-a îmbolnăvit rău și a fost silit să-și verse copiii înghițiți, aflați încă în viață și peste măsură de mânioși.

Odată cu ei a ieșit și piatra, pe care o găsim și în zilele noastre la Delfi, în locul unde a căzut. Alături de ea se află o altă piatră, depusă acolo de Zeus pentru a marca centrul pământului, descoperit după ce a slobozit doi vulturi, câte unul de la fiecare capăt la lumii, care s-au întâlnit exact la Delfi.

Apoi, timp de zece ani, împreună cu frații și surorile sale, Zeus s-a războit cu Cronos și cu Titanii, pe care în cele din urmă i-a învins cu ajutorul Ciclopilor. Aceștia erau Giganți cu un singur ochi aflat drept în centrul frunții. Ciclopii erau cei care făureau trăsnetele pe care Zeus le arunca asupra dușmanilor. Tot ei au construit tridentul cu ajutorul căruia Poseidon a agitat marea pentru a-și îneca vrăjmașii, așa cum au făurit coiful care i-a permis lui Hades să se poată strecura nevăzut prin spatele Titanilor.

Când războiul a luat sfârșit, Zeus i-a închis pe Cronos și pe Titani într-o temniță îngrozitoare de sub pământ, numită Tartar, iar în zilele ce au urmat, sufletele celor păcătoși au fost trimise acolo pentru a suferi împreună cu ei.

Mai apoi, Zeus și frații săi au tras la sorți pentru a vedea cine urmează să domnească peste văzduh, peste mări și sub pământ, și astfel Zeus a devenit împăratul cerului, Poseidon al valurilor, iar Hades a ajuns stăpân peste tărâmul celor morți.

A urmat o perioadă de pace, iar Zeus a poruncit să se construiască palatele zeilor. Însă grecii nu sunt siguri dacă aceste palate aurite se aflau pe Muntele Olimp, din nordul Greciei, sau pe un munte-nor din înaltul cerului. Zeus a început apoi să refacă pământul zdrobit și chinuit în urma Titanilor care aruncaseră munți uriași și nimiciseră totul în calea lor.

Nu toți Titanii participaseră la război, fiindcă legendele spun că Helios, care conducea carul Soarelui, era un Titan, la fel ca Selena, Luna, și Ocean, marea însăși. Tot din rândul Titanidelor făceau parte Metis, sau Gândirea, Themis, sau Dreptatea, și Mnemosina, sau Memoria, mama celor nouă muze care își aveau sălașul pe Muntele Helicon. Muzele, firește, erau patroanele Artelor: Istoria, Poezia lirică, Comedia, Tragedia, Dansul, Poezia de dragoste, Imnurile, Poezia epică și Astronomia. Ele erau distinsele însoțitoare ale lui Apollo.

Unul dintre Titanii întemnițați în Tartar era Iapetus. El a avut trei fii, dintre care doi l-au ajutat pe Zeus în multe rânduri. Al treilea fiu și singurul care arăta ca un Titan a fost Atlas. El s-a luptat cu Zeus și, drept pedeapsă, a fost condamnat să stea pe vârful Muntelui Atlas, din nordul Africii, și să sprijine cerul pe umerii săi. Cei doi fii binevoitori ai lui Iapetus au fost Epimetru și Prometeu, cel din urmă fiind unul dintre cei mai importanți Eroi din mitologia greacă.

CAPITOLUL 2

Hermes și Apollo

*În roua dimprejurul meu
Văzui un tânăr care dănțuia,
Pe frunte cu-o tichie-mpodobit,
Ținându-și aurita lui nuia
Pe care-avea un șarpe-ncolăcit.
Ușor deasupra penelor plutea,
Iar buzele-i râdeau întruna,
Dar nicio vorbă n-a rostit.*

*Călăuza veselă,
A.E. HOUSMAN*

Înainte de marele război cu Titanii, pământul fusese locuit de oameni. Acestea se întâmplau în Epoca de Aur, când grânele creșteau fără ca pământul să fie arat și semănat, iar toate animalele se hrăneau cu fructe sau cu iarbă. Epoca de Aur a trecut pentru că nu se nașteau copii, iar bărbații și femeile nu făceau altceva decât să mănânce, să bea și să hoinărească prin splendida grădină a lumii.

Apoi au venit oamenii Epocii de Argint, iar odată cu ei, din cauza lui Cronos și a Titanilor, răutatea și ticăloșia. Însă în cele din urmă, aceștia au fost șterși de pe fața pământului și întemnițați în Tartar, lăolaltă cu păcătoșii.

Dar pe când ședea pe tronul său din Olimp, după sfârșitul marelui război, Zeus l-a chemat pe Titanul cel bun, pe Prometeu, și i-a spus:

– Du-te și făurește Omul din lut. Fă-l după chipul și asemănarea Nemuritorilor, iar eu voi sufla viață în el. Apoi învață-l tot ce trebuie să știe, ca să-i cinstească pe Nemuritori și să construiască temple pentru noi. Iar curând după asta o să moară și o să coboare în tărâmul fratelui meu Hades, căruia i se va supune.

Prometeu a făcut întocmai după cum i s-a poruncit. S-a dus într-un loc din Grecia, numit Panopeus, la nord-est de Delfi, și din argilă roșie l-a plămădit pe Om. Apoi Zeus i-a dat viață Omului de lut și l-a lăsat pe Prometeu să-l învețe tot ce avea nevoie să știe.